

**Buddhizmus és kommunizmus, legendák és utópiák, megváltók és
forradalmárok Belső-Ázsiában a 18-20. században**

Fekete Márton, ELTE BTK, Sinológia MA

Az 1920-ban bekövetkezett Oroszország uralma külső Mongólia felett, illetve a kínai kommunista uralom belső Mongóliában 1949-től megteremtette a buddhizmus és kommunizmus viszonyának problémáját, komoly kihívás elé állítva az addig meghatározó vallási és kulturális erőt képviselő lamaizmust. A kommunista valláspolitiká ugyanolyan elnyomásban részesítette, mint bármelyik más vallást. Mindazonáltal volt egy rövid időszak, mely során egyes buddhista eszmék politikai vonatkozásaiknak köszönhetően utat találtak a kommunizmus eszméihez a 20. század fordulóján.

A lamaizmus a buddhizmus egy jellegzetes ága, mely Tibetben alakult ki, és terjedt el a belső-ázsiai területeken, Tibeten kívül elsősorban Mongóliában. A tibeti gyökerű lamaizmusban a mahájána és tantrikus tanok sajátos módon ötvöződnek, a szertartások és a panteon pedig számos elemet őrzött meg az őshonos samanisztikus tradíciókból. Emellett fontos megemlíteni, hogy Tibet őshonos vallása a bön, illetve a fokozatosan elterjedő buddhizmus az évszázadok során kölcsönösen befolyásolták egymást, mely leginkább a tibeti *anuttara jóga tantrákban*, illetve a *dzogcsen* tanításokban kristályosodtak ki.¹ Ugyanez a vallási szinkretizmus Mongóliában is megfigyelhető a vadzsrajána és a samanizmus estében. Így a lamaizmus későbbi időszakára számos olyan legenda élt a tibeti és mongol nép körében, melyek kifejezetten ezen belső-ázsiai régióban terjedtek el.

A lamaizmus egyik legendája egy utópisztikus, megváltás-szerű eljövétel, melyet úgy említenek, mint „Északi-Shambhala utolsó királyát”. Észak-Shambhala egy mitikus birodalom, melyről úgy tartják, hogy Tibettől a messzi északon fekszik, a „Nyugalom Földje”.²

A legenda központi alakja Észak-Shambhala legendás huszonötödik és egyben utolsó uralkodója, Rigdan Dagbo, aki egy új millenniumot hoz el. Egy tibeti jóslat szerint az uralkodó Tashi (Panchen) Lámaként fog inkarnálódni, mikor a lamaizmus hanyatlásnak indul és erejét veszti. Érdekes történelmi fordulat, hogy a Panchen Láma, aki a tibeti teokratikus hierarchiában a Dalai Láma után a második legnagyobb méltóság, 1951-ben a kommunisták oldalára került, még mielőtt Kína megszállta volna Lhászáat.³

A jóslat szerint Észak-Shambhala uralkodója jövőbeli inkarnációjában egy végső, döntő ütközetet vív az igazságosság ellenségeivel szemben. Létezik egy fohász is, melyben a hívő

¹ Németh Norbert: A buddhizmus eszméi, 117-180.

² Emanuel Sarkisyanz: Communizm and lamaist utopianizm Central Asia, 623.

³ Sarkisyanz, 624.

kérheti, hogy Shambhala seregének harcosai között születhessen újjá, hogy részt vehessen az igazságért vívott harcban.⁴

A jóslat szerint Shambhala urainak győzelmével a buddhizmus elterjed az egész földön, és beteljesíti küldetését, vagyis a lényeket a megszabadulás felé vezeti. Seregeik diadalmaskodnak a gonosz erői felett és előkészítik Maitréja, az eljövendő manushi buddha korszakát, akinek eljövételét szintén a messzi északról várják. Ez elhozza azt az utópiát, mely Maitréja eljövételének időszakára vonatkozik: „A magvak anélkül hajtanak ki a földeken, hogy szántani kellene.”⁵

Tehát Shambhala eszméje képviseli a lamaizmus alapvető felfogását az eljövendő világkorszakról, ezt azonban, ahogy azt Emanuel Sarkisyanz is hangsúlyozza cikkében: az 1900-as évek Belső-Ázsjában sokan - a külső megfigyelők közül - alábecsülték Shambhala eszméjének politikai jelentőségét, és hajlottak arra, hogy az irodalom, a szóbeliségen alapuló néphit és pusztá hiedelmek szintjén kezelje, mely csupán a lamaizmus egy kulturális terméke. Azonban később beigazolódott, hogy Shambhala legendája és eszméje mekkora hatást gyakorolt a belső-ázsiai buddhista hívők sokaságára.

Irodalmi gyökereit tekintve elkülönül Shambhala legendáitól a tibeti és mongol eposzok híres hőséneke, Kesar (Gesar) újjászületésének jóslata. Az idők során a jóslatok Kesarról és Shambhala utolsó királyáról összeolvadtak, mivel mindkettőben közös vonás volt a megváltásra és új ezredfordulóra várakozó attitűd. Az így kialakult legenda szerint Kesar, az egykor Tibetet meghódító hős király Észak-Shambhalában fog újjászületni, és így teljesíti majd be a további jóslatokat.

Emanuel Sarkisyanz cikkében George Roerich egyik beszámolójára hivatkozik, mely a hor nomádok között töltött expedíció alatt került lejegyzésre, miszerint a nomádok körében még ma is nagyon népszerű Kesar eljövételének próféciája. Tibet és Mongólia máig élő nomád tradíciójában Kesar az eljövendő szebb jövőt testesíti meg a dicső múltra hivatkozva.⁶

Sarkisyanz számos beszámolót felhasznált, melyeket különböző tibeti lámákkal folytatott beszélgetések során, médiumi üzenetként rögzítettek, melyek közül számos Kesar újboli eljövételére vonatkozik. Az egyik feljegyzés szerint, mely egy tibeti lámától származik, Kesar Mongóliából fog újra eljönni seregével, hogy eltörölje az „igazság uralmának” ellenségeit. *„Ázsiaiak millióit fogja vezetni, hogy meghódítsa a világot, „egyesült tudatunk*

⁴ Sarkisyanz, 624.

⁵ Sarkisyanz, 624.

⁶ Sarkisyanz, 625.

ereje fogja alkotni őt”. A közlés szerint ő lesz a legfőbb Tulku, aki az igazságot tanítja majd, megtöri a nyugatiak törekvéseit, hogy dominanciát gyakoroljanak Ázsia felett, és megbünteti mindazokat, akik nem az igazság szerint cselekszenek.”⁷

Alexandra David-Neil 1931-es beszámolója szerint az első világháború után Tibetben sokan hitték, hogy Kesar már újjászületett, és eljövételét 15 évvel későbbre várták.

Azonban a belső-ázsiai régióban a Kesar eljövételével kapcsolatos várakozást sokkal inkább kötötték össze a szocialista forradalommal.

A jelentős politikai potenciállal is bíró próféciaik vonatkoztatása az aktuális politikai és hatalami változásokra mindig is meghatározó volt ezen régiókban, különösen az olyan buddhista szerzetesek körében, akik pozíciójuknál fogva jelentős politikai befolyással, hatalommal rendelkeztek. Tibet és Mongólia történelmében is számos ilyen példát találunk, ehhez kötődik a Dalai Láma, mint legfőbb méltóság létrejötte is.

Az Orosz Birodalom területén is éltek olyan burját mongolok, kalmüök, illetve más kisebb belső-ázsiai törzsekből származók, akik a lamaizmust követték. Már Elizaveta Petrovna (Erzsébet) orosz császárnő (1741-1762) uralkodásától kezdve a belső-ázsiai területekről származó, buddhista-lamaista hitet követők hajlottak arra, hogy Oroszország uralkodóira bódhiszattvákként tekintetsenek, és azt remélték, hogy *chakravartinként* (tanvédő király) kiterjesztik uralmukat Belső-Ázsia és a nyugati világ felett. Ezek az eszmék befolyást kezdtek gyakorolni az orosz udvarnál egy bizonyos burját udvari orvos, Badmaev erőfeszítéseinek köszönhetően, aki III. Alexander (Sándor) és II. Nikolai (Miklós) uralkodása idején szolgált az udvarnál, mint a tibeti orvoslás szakértője.⁸ A később felbukkanó Raszputyinhoz-hoz hasonló misztikus légkör vette körül, melyet kihasznált audienciái során. 1893-ból, egy III. Alexandernek tulajdonított memoárból megtudható, hogy Badmaev állítása szerint nagy tiszteelt övezi a „fehér cárokat” a lamaizmust követő népek körében. Azt állította, hogy a buddhista kelet, és Ázsia általánosságban nagy reményeket fűz a Cárhoz, és nagyszabású orosz terjeszkedést javasolt többek között Mongóliába, Tibetbe és Kínába is. Badmaev több befolyásos orosz államférfitől is próbált anyagi támogatást kérni terveihez, de végül az udvari intrikák folytán nem járt sikerrel.⁹

A múlt század fordulójának elején egy kalmük származású láma, Damba Ulianov, orosz nyelven írt könyvében azt állította, hogy a Cár nem más, mint a buddhizmus kultikus alakja, a

⁷ Sarkisyanz, 626.

⁸ Sarkisyanz, 627.

⁹ Sarkisyanz, 627.

chakravartin, akinek világmegváltó hadjárata megelőzi majd Maitréja buddha eljövételét, hogy bekövetkezessen az univerzális megváltás. Azon nézet mellett is kiállt, hogy az orosz Romanov dinasztia Észak-Shambhala uralkodóitól származik. 1903-ban, mielőtt Damba Ulianov Tibetbe távozott, audienciában részesült II. Miklósnál, mely során Damba közölte a cárral, hogy Tibet nagy reményeket fűz hozzá, és tudatta Tibet haragját Britannia iránt.¹⁰

Tibetben ez idő alatt egy burját láma, Agvan Dordzsi (ismertebb nevén Dorzhiev) jelentős befolyásra tett szert a Dalai Lámánál, akinek buddhista teológiát tanított. Egy szöbeszéd kezdett elterjedni Tibetben, miszerint a mítikus Shambhala, melyet hagyományosan Tibettől északra vagy észak-nyugatra helyeztek, valójában nem más, mint az Orosz Birodalom, és uralkodóikról úgy gondolták, hogy a lamaizmus elkötelezett hívei burját és kalmuk tanácsadóiknak, alattvalóiknak köszönhetően. Akik kételkedtek ebben, azokat a buddhizmus ellenségeinek tekintették. Dorzhiev beszámolói szerint az orosz cárság az ideális buddhista birodalom megvalósítója lehet.¹¹ Egy Tibetben utazó Japán buddhista szerzetes beszámolója szerint a tibetiek között elterjedt az a hit, hogy az orosz cár előbb vagy utóbb leigazza a világot és egy hatalmas buddhista birodalmat alapít. Ő is azt állította, hogy ezeket a messianisztikus várakozásokat összekapcsolták Észak-Shambhala mítoszával.¹²

1901-ben Agvan Dordzsi egy különleges audienciában részesülhetett II. Miklós cárnál, akinek miszticizmus iránti érdeklődése köztudott volt. Dorzhiev azt javasolta a cárnak, hogy Oroszország Ázsia bajnokának és a buddhizmus védelmezőjének kiálthatná ki magát, és megindíthatná dél felé, a Himalájába irányuló hadjáratát az elnyomásban élők felszabadítására.¹³

Dorzhiev ténykedései végül hozzájárultak ahhoz, hogy Britannia 1904-ben megszállta Tibetet. A következő évben, Japán Oroszország felett aratott győzelmével újabb akadályokba ütközött az orosz terjeszkedés a belső-ázsiai régióban, egészen a szovjet expanzióig.

Ennek ellenére a brit indiai fennhatóság annyira veszélyesnek tartotta Dorzhievet, hogy magas vérdíjat tűzött a fejére. Szolgálatait azután Oroszországban a korai bolsevik vezetők „örökölték meg”. Elképzelései Oroszország ázsiai terjeszkedéseiről, ami korábban még szinte elképzelhetetlennek tűnt, egy egész más módon valósult meg, mely során Dorzhiev korábbi teokratikus eszméit kommunista szlogenek és ideológia váltotta fel.¹⁴

¹⁰ Sarkisyanz, 628.

¹¹ Sarkisyanz, 628.

¹² Sarkisyanz, 628.

¹³ Sarkisyanz, 628.

¹⁴ Sarkisyanz, 629.

Már az első világháború kezdetekor Shambhala seregeinek és uralkodójának, Rigdan Dagbónak az invocációja a burját mongol lámák által többek között azt a célt is szolgálta, hogy mozgósítsa a burjátokat Oroszország háborús törekvéseinek megsegítésére.

Ehhez hasonlóan, a kommunista Mongólia korai időszakában a lamaizmus messianisztikus eszméi jelentős politikai szerepet játszottak, különösen Amursaena jövőbeli visszatéréssel kapcsolatban. A Nyugat-Mongóliában uralkodó dzsungárok utolsó uralkodójaként Amursaena vezette a reménytelen küzdelmet a mandzsu hódítás ellen, 1753 és 1757 között, valószínűleg a lamaizmus szent háborújának nevében. A Qing dinasztia Qianlong császára végül megsemmisítő csapást mért a dzsungáriai mongolokra, Amursaena pedig Oroszországban halt meg menekültként. Ezután Amursaena megváltóként való eljövételét Oroszországból, illetve Mongólia nyugati részéből várták, hogy megbosszulhassa a dzsungáriai mongolok legyőzését. Feltehetőleg ezek a várakozások készítették elő a talajt az 1912-ben kitörő forradalom számára. Ezt megerősíti Urga utolsó orosz birodalmi konzuljának beszámolója, miszerint a mongol kommunista vezért Amursaena reinkarnációjának tartották, és ő maga is ekként adta ki magát. Alakját később is nagy tisztelet övezte a kommunista Mongóliában.¹⁵

A mongol kommunizmus korai időszakában egy másik messianisztikus várakozás is élt a nép körében Kesar reinkarnálódásával és Észak-Shambhalával kapcsolatban. Erre vonatkozó források találhatóak az 1926-27-es Roerich expedíció során rögzített beszámolókból, melyek külső Mongóliában kerültek lejegyzésre. A beszámoló szerint a kiterjedt vernakuláris irodalmon keresztül, melyek néha prófécia, dalok vagy legendák formáját öltik, az énekesek és mesemondók adják elő Shambhala jövőbeli háborúját, ami a gonosz pusztulását hozza majd el. Az addigi történelem folyamán Shambhala nem csak vallási mozgalmakat inspirált, hanem hadseregek harci kiáltásának is részévé vált. Az 1920-ban külső Mongóliában alapított Sühbaatar és katonáinak rezsimje alatt olyan dalokat komponáltak Shambhaláról, melyeket a mongol forradalom idejében énekeltek. A dalszövegek tartalmazták „Észak Shambhala háborúját”, illetve az invocációt, hogy a harcosok haláluk után Shambhala seregében születhessenek újá.¹⁶

Még Tibetben is, az orosz kommunista forradalom után Alexandra David-Neil megfigyelte, hogy Shambhalát Oroszországgént azonosították, és úgy hitték, hogy Kesar harcos segítői már megszülettek, főleg Oroszország területén.¹⁷

¹⁵ Sarkisyanz, 630.

¹⁶ Sarkisyanz, 630.

¹⁷ Sarkisyanz, 630.

1923-as beszámolóik szerint szovjet ügynökök kapcsolatba léptek a 13. Dalai Lámával Lhászában, és megpróbálták meggyőzni, hogy a buddhizmusban (lamaizmusban) és a kommunizmusban sok közös vonás van.¹⁸ Mint az valóban kiderült, a 14. Dalai Lámát részben tényleg sikerült meggyőzni ezekről a részben közös ideológiai vonásokról, később ez képezte az alapot a Mao Zetonggal folytatott tárgyalások során mindaddig, míg a Dalami Láma végleg szakított a Maoista Kínával.

1924-ben Külső-Mongóliában a Bogdo gegen, a tulkuként tisztelt mongol egyházi méltóság kinyilvánította, hogy a kommunizmus morális ideológiája egyenértékű a buddhizmus által megfogalmazottakkal, így nyilvánosan elfogadta a nemrég kialakult új, szovjet rendszert.¹⁹

1925-ben a Burját Autonóm Szovjet Köztársaság mezőgazdasági kommiszárja azt az álláspontot képviselte, hogy elképzelhető az együttműködés a lamaizmussal, illetve a lamaizmus fokozatos átalakítása szocializmussá.²⁰ Az új kommunista rendszer adminisztratív munkájában a burjátoknál és külső Mongóliában kezdetben még lámák, ex-lámák illetve a szerzetes növendékek is részt vettek.

A buddhizmust követők között voltak olyan modernisták is, akik még a Militáns Ateisták Ligájához²¹ is csatlakoztak, és próbálták a buddhizmust egyfajta ateizmusként feltüntetni. Tsybikov, egy akkoriban ismert buddhista író is jelentős szerepet vállalt a Militáns Ateisták burját ágának vallásellenes tevékenységében.²² A szovjet köztársaság egyesült buddhista kongresszusán 1927-ben Agvan Dordzsi üléelnökként azt a nyilatkozatot tette, hogy a nyugati világ kialakította az én illuzórikus alapelvét, mindez a magántulajdon elsőbbségéből származik, ami ezáltal a kapitalizmusba és az imperializmusba torkolott. Dordzsi mindezek ellenszereként azokat az „orvosságokat” támogatta, melyeket Lenin fogalmazott meg.²³ A buddhizmus és a szocialista-kommunista ideológia összemosásában ennél is továbbmentek, ugyanis az 1920-as években a szovjet burját buddhista körök modernista tagjai gyakran állították, hogy a Buddha Lenin elődje volt.²⁴ Emanuel Sarkisyanz cikkében megemlíti egy burját történészt és forradalmi idealistát, Zhamtsarano-t, aki szerint

¹⁸ Sarkisyanz, 631.

¹⁹ Sarkisyanz, 631.

²⁰ Sarkisyanz, 631.

²¹ Oroszországban létrejött vallásellenes szervezet, ami főként 1925-től között fejtetti ki működését. Célja a különféle vallásokat gyakorlók áttérítése az ateizmusra, a szocializmus és a tudomány vívmányainak lőtérbe helyezése. 1941-re nemzetközi szervezetként körülbelül 3.5 millió tagot számlált, több mint 100 nemzet közül. In Dimitry V. Pospelovsky: A History of Soviet Atheism in Theory, and Practice, and the Believer, vol 1: A History of Marxist-Leninist Atheism and Soviet Anti-Religious Policies, St Martin's Press, New York (1987)

²² Sarkisyanz, 632.

²³ Sarkisyanz, 632.

²⁴ Sarkisyanz, 632.

Gautama Buddha a kommunizmus egy sikeres rendszerét adta a világnak, így a buddhizmust úgy akarta látni, mint amely a Lenin által megfogalmazott úton fejlődik tovább.²⁵

Lenin halála után, egy hivatalos szovjet nekrológban elégedetten hasonlítják össze Lenin hagyatékát azzal amit a Buddha hozott létre keleten. Később 1935-36-ban Shambhala hadseregének megváltó eljövetele egyre népszerűbb témává vált, melyben a burját lámák működtek közre és Ierbanov, a Burját Mongol Kommunista Párt titkára is támogatta törekvéseiket.

A Sztálin-féle tisztogatások során aztán kivégezték, a korai szovjet Burjátia egy másik kemelkedő személyével, Agvan Dordzsival együtt.²⁶ 1951-ben egy vezető szovjet folyóirat erősen támadni kezdte Burját Mongólia azon elemeit, melyek reményeket fűztek Kesar ideájához. Sztálin teljes hatalomra kerülésétől kezdve a buddhizmus-lamaizmus nagymértékű elnyomására és felszámolására került sor.

Külső Mongóliában a Maitreya emanációjának tartott urgai buddhista egyházi főméltóság, Maidara Hutukhtu fennhatósága kezdetben még együtt állt fenn a Szovjetuniót megelőző népi kormánnyal, de 1924-ben megfosztották politikai hatalmától. Maga a Dalai Láma is óva intette Tibetet a kommunizmustól. Azonban 1951-ben egy kínai hírügynökség állítása alapján a Tashi (Panchen) Láma felszólított minden tibetit és buddhistát, hogy segítsék az egyesült államok elleni küzdelmet.²⁷

Az általam egyik alapvető forrásként felhasznált cikk szerzője, Sarkisyanz egy viszonylag tágabb képet fest a belső ázsia buddhizmus politikában és társadalomformáló ideológiákban betöltött szerepéről a 18. század elejétől a huszadik század közepéig, és habár a cikk az ezutáni időszakra már nem terjed ki, ezek a folyamatok napjainkban és zajlanak, leginkább a Kínai Kommunista párt és az emigráns tibeti kormány, illetve a 14. Dalai Láma konfliktusában csúcsosodva ki.

Mindazonáltal a cikk meg sem említi Belső-Ázsia, különösen Mongólia és a mongol buddhizmust is érintő alakját, Ungern Bárót, teljes nevén Baron Roman Fedorovich von Ungern-Sternberget, Belső-Ázsia történetének egyik legellentmondásosabb és legvitatottabb alakját. Emanuel S. cikkében valószínűleg azért sem említi, mert alapvetően a lamaizmus és a szocializmus-kommunizmus kontextusát vizsgálja, míg Ungern Báró a cári Orosz Birodalom

²⁵ Sarkisyanz, 632.

²⁶ Sarkisyanz, 632.

²⁷ Sarkisyanz, 633.

egykori híveként hódítások, vér és terror kísérte rövid jelenléte a történelem színpadán nehezen illik bármilyen kontextusba. Ezért valószínűleg a már eddig felvázolt buddhista és helyi legendák szempontjából érdemes személyét és tetteinek jelentőségét vizsgálni.

A bolsevik hatalomátvétel után Ungern Báro kelet Szibériába távozott az általa vezetett dezertált cári csapatokkal, és a bolsevik ellenes „fehér” mozgalom egyik vezéralakjává vált. 1920-ban Ázsia addigi egyik legnagyobb lovas hadseregét gyűjtötte össze az egykori cári csapatokból, mongolokból, tatárokból, és különféle belső-ázsiai nomád törzsekből, és megindult Mongólia felé, melynek jórésze éppen kínai megszállás alatt volt.

1921-ben Ungern báró szinte hihetetlen győzelmet aratva visszafoglalta Urgát (mai Ulan Bator) egy nagyszámú kínai helyőrségtől. Ezután Ungern visszaállította a mongol egyházfő, a Bogdo Gegen hatalmát, ő pedig hadúrként uralkodott külső Mongóliában, és maga köré gyűjtötte az egykori fehér cári Oroszországból dezertáltakat.²⁸ A tantrikus buddhizmus elkötelezett híve volt, és folyton lámák, jósok, sámánok és varázslók tanácsát kérte, mielőtt fontos katonai döntéseket hozott volna. Nem sokkal urgai győzelme után, 1921 júniusában hadjáratot indított Szibéria szovjet csapatok által megszállt területére, de végül saját emberei fellázadtak ellene. A vörös hadsereg fogságába került, kihallgatását követően pedig szeptemberben halálra ítélték. Bukásához és elárulásához nagymértékben hozzájárult, hogy döntéseinek háttérében misztikus, spirituális és idealisztikus indítattások áltak, ami egyre kiszámíthatatlanabbá tette őt altisztjei szemében. A mongolok számára a Háború Istenének inkarnációja volt. Később a 14. Dalai Láma a haragvó istenség, Mahākāla megtestesülésének tartotta, aki a mongol néphit szerint Mongólia védő istensége.²⁹

Ungern, habár életének nagyrésztét a Romanov dinasztia szolgálatában töltötte, Ausztriában, Grazban született. Apja, Teodor Leonard Rudolf von Ungern-Sternberg az Oroszország uralta Esztóniában Roman Fedorovichk néven vezette be a cári nemességhez. Az Ungern-Sternberg egy hosszú, legalább 1000 éves múltra visszatekintő család volt, azonban egyes források szerint a családot mentális instabilitás és örület is sújtotta, mely feltételezést a báróhoz közelállók benyomásai is megerősíteni látszottak. Szemtanúk szerint komoly mentális problémákkal küzdött, aminek nyilvánvaló formái az azonnali dühkitörések voltak, amik többnyire szörnyű következményekkel jártak. Személye már fiatal tisztként is ellentmondásokat mutatott az első világháború ideje alatt. Bajkeverő és kemény ivó hírében

²⁸ Dr. Richard Spence: The „Bloody” Baron von Ungern-Sternberg: Madman or Mystic?
<http://www.newdawnmagazine.com/articles/the-bloody-baron-von-ungern-sternberg-madman-or-mystic>

²⁹ Richard: : The „Bloody” Baron von Ungern-Sternberg

állt, amit tarkított harcias temperamentuma, „a háborúnak élt a saját törvényei szerint.”³⁰ Érdeklődése az okkultizmus és a miszticizmus iránt már fiatal korában mutatkozott, különösen annak keleti változatai, azon belül is a vadzsrajána buddhizmus iránt.

A buddhizmussal és a „keleti” kultúrával kapcsolatos komolyabb benyomások az orosz-japán háború ideje alatt érhatték, melyekben még gyalogos katonaként vett részt, illetve később 1908 és 1914 között kozák tisztként szolgált Szibériában és Mongóliában. Állítólag ez idő alatt hozta létre a Militáns Buddhisták Rendjét, hogy szolgálhassa a Cárt és küzdjön a forradalmárok ellen. A források szerint a rendszabály előírta a cölibátust, és feltehetően a tantrikus irányultásból adódóan használtak alkoholt, ópiumot és hasist, hogy segítsék meditációikat, ami a test meghaladását célozta. Később azonban a Báró bevallotta, hogy ez a módszer nem az előzetes tervei szerint működött, és később Mongóliában az alkoholt is szigorúan megvonta magától. A Báró állítása szerint 300 embert gyűjtött maga köré, kopasz és félelmetes külsővel, és azok, akik a Németország és a bolsevikok ellen vívott harcok során nem estek el, még mindig vele voltak 1921-ben, bukásáig.³¹

Ungern 1913 végén feladta tiszti kinevezését, és nekivágott Külső-Mongóliának. Innentől eltértek a beszámolók, egyes állítások szerint a mongol hadsereg lovasságának parancsnoka lett, míg mások azt állítják, hogy a vérszomjas Kína ellenes lázadó, Jaa Lama portyázó bandájához csatlakozott. Később Ungern egy nyugat-mongóliai városba, Kobdoba a helyi orosz konzulátus őrségének tagja lett átmenetileg.³²

Bajtársai beszámolói szerint Ungern olyan benyomást keltett, mint aki a középkorból lépett elő, egykori keresztes lovag őseire emlékeztetett, aki ugyanúgy szomjazta a háborút és hitt a természetfelettiben. Más úgy emlékezett vissza rá, hogy nagy érdeklődést mutatott a buddhizmus iránt, mongol nyelven tanult, és gyakran kereste fel a jövőmondó lámákat. Dmitri Aloishin, aki a Báró későbbi seregének tagjaként vonakodva figyelte őt, beszámolt róla, hogy Ungern buddhista tanárai tanítottak neki a reinkarnációról, és szilárdan hitte, hogy a gyenge és erőtlenség emberek megölésével csak jót tesz, mert erősebb lényekként születnek majd újá a következő életükben.³³

Érdekes összefüggés mutatkozik Jaa Lama és Ungern között is. Jaa Lama, akit a „Mausert viselő lámaként” is ismertek, rövid ideig uralma alatt tartotta Nyugat-Mongóliát. Ő is egy militáns buddhista volt, aki azzal vált hírhedté, hogy kivágta a foglyul ejtettek szívét, és egy koponyacsészében áldozatként felajánlotta a vadzsrajána rettegett istenségeinek. Egy

³⁰ Richard: The „Bloody” Baron von Ungern-Sternberg

³¹ Richard: The „Bloody” Baron von Ungern-Sternberg, (The Baron as mystic warrior)

³² Richard: The „Bloody” Baron von Ungern-Sternberg, (The Baron as mystic warrior)

³³ Richard: The „Bloody” Baron von Ungern-Sternberg, (The Baron as mystic warrior)

ilyen mézszárlásba torkolló tantrikus rituálé történt Kobdóban is, 1912-ben, még Ungern érkezése előtt.

1914-ben az orosz konzul Kobdóban letartóztatta Jaa Lama-t kozák katonákkal és feltehetően Ungernel együtt, és a foglyot Oroszországba száműzték. Dr. Richard Spence cikkében felveti, hogy Jaa Lama esetleg példaképként és vallásos inspirációként is szolgálhatott a Báró számára.³⁴

Ungern későbbi mongóliai kalandjában egy tibeti vonatkozást is találni, mivel egy kis tibeti közösséggel került kapcsolatba, akik éppen Urgában tartózkodtak. Közülük körülbelül százan egy különleges alakulatot alkottak a Báró seregében, és kulcsszerepet játszottak az Urgai támadásban, ami során a Bogdo Gegent kicsempészték a kínai őrség orra elől. A kínaiak és mongolok meggyőződése volt, hogy ezt mágia és varázslás útján vitték véghez. Egy további kapcsolat is fellelhető a Báró, illetve Tibet és Lhasza között, ugyanis a Báró személyes leveleket is írt a Dalai Lámának. Miután uralma Mongóliában összeomlott, azt tervezte, hogy a messzi Tibetbe utazik, ahol a Dalai Láma szolgálatába áll. Azonban az akkori viszonyokat tekintve egy ilyen utazás felért egy öngyilkossággal, így a Báró ezen terve is hozzájárulhatott a seregében bekövetkezett lázadáshoz.

Ungern alatt körülbelül 50 japán katona is szolgált, és mivel az egység jobb ellátmányt és alkoholt is kapott, tisztjei úgy gondolták, hogy a Báró a japán imperializmus bábja vagy megszállottja. A Japán hadsereg nyilván megfigyelés alatt tartotta Ungern tevékenységét és hasznosnak tarthatták. A csapat valódi kiléte tisztázatlan volt, azonban vezetőjük, egy bizonyos Suzuki találkozott a Báróval egy Pán-Mongol Kongresszuson 1919-ben, és azután különleges barátságot tartottak fenn.

Dr. Richard Spence cikkében felveti, hogy Suzuki nem csupán Mikado hadseregének megbízottja volt, hanem az azt átható titkos társaság tagja, mint például a Fekete Sárkány Társaság vagy a Zöld Sárkány Társaság. Az utóbbi egy ezoterikus buddhista szektára épült, melynek egész Ázsiára és a buddhizmusra vonatkozó elképzelései magával ragadhatták Ungernt. A cikk felveti, hogy a Báró úgy érezhette, hogy a nyugat elvesztette spirituális irányzékeit, és a morális és kulturális dezintegráció állapotába került. Keleten, különösen a buddhizmusban látta azt az erőt, ami képes ellenállni ennek a hanyatlásnak és helyreállítani a spirituális rendet nyugaton.³⁵

Ungern megszállottja volt a jóslás minden formájának, állítólag egy pakli tarot kártyát is mindig magánál hordott. Kobdóban, majd később Urgában állandóan lámákkal, jósokkal,

³⁴ Richard: The „Bloody” Baron von Ungern-Sternberg, (The Baron as mystic warrior)

³⁵ Richard: The „Bloody” Baron von Ungern-Sternberg, (The Baron as mystic warrior)

varázslókkal és sámánokkal vette körbe magát, a jóslatok alapján döntötték el, hogy a csapatok hol állomásozzanak és hogyan haladjon a hadjárat. A jósök meggyőzték, hogy ő a háború istene, Tsagan Burkhan inkarnációja. Utolsó szibériai hadjárata előtt húszezer mexikói dollárt költött arra, hogy lámák ezreit mozgósítsák templomaikban minden szellemi erejüket a Báró támogatására. Hadjáratai során a mongol legendák és próféciaik által említett helyeken is mindig megállt hadseregével. Egyik alkalommal egy stratégiai fontosságú határmenti város, Troitskosavsk bevétele két napot várt, mert megkérték a döntésekben segítő jóslatok, ezalatt a vörös hadsereg utónpótlást szerzett, és így vissza tudták verni a Báró csapatainak támadását. Később tisztjei megvesztegették az egyik burját jövendőmondót, hogy változtassa meg jóslatát, így Ungern átmenetileg visszavonulást rendelt el Mongóliába. Tisztjeit és beosztottjait többnyire rosszállással töltötte el, hogy a Báró ilyen mértékben függ a jósoktól, azonban Ungern a mendemondákat és babonáságot maga is remekül ki tudta használni, ami nagy mértékben közrejátszott Urga bevételekor is. Az Urga elleni utolsó támadás előtt jövendőmondókat küldött a városba, hogy a kínai katonákban babonás félelmeket ültessenek el, mint hogy a közelebbi Bárón nem fog a golyó, és akarata szerint képes megjelenni vagy eltűnni. A város környéki magaslatokon táborüzet is gyújtatott, hogy éjjeli szertartások benyomását keltve tovább fokozza a félelmet.³⁶

Sokak szerint Ungern különös természete mellett okkult képességekkel is rendelkezett, ami állandó félelemben tartotta környezetét. Számos forrás egyaránt megerősíti ezeket a beszámolókat, és állították, hogy rendelkezett a tisztánlátás és a gondolatolvasás képességével. Tisztjei között megoszlottak a vélemények, egyesek örültek, mások zseninek tartották, de többnyire elfogadták, hogy olyan, mintha a vele szemben álló lelkébe látna.³⁷

Ungern Báróról az egyik leggazdagabb képet a lengyel író, Ferdynand Ossendowsky festette. Feltehetőleg a cári titkosrendőrség kéme volt, majd Mongóliába menekülteként érkezett. Ossendowsky benyomása a Báróról nem nevezhető pozitívnak, világosan leírta, hogy veszélyes embernek tűnt, akit rémisztő és tragikus légkör vesz körül. Leírása szerint a Báró urgai uralmát állandó rettegés kísérte, belső körében pedig veszedelmes szadisták és gyilkosok is voltak.³⁸

Más szemtanúk szerint azonban Ossendowsky koránt sem volt ártatlan megfigyelője az eseményeknek és szinte csodával határos módon szerencsés túlélője volt azoknak, akik a Báró belső köreiből tartoztak. Külső beszámolók szerint érkezése után különös és meghatározó

³⁶ Richard: The „Bloody” Baron von Ungern-Sternberg, (The baron’s lamas and fortune tellers)

³⁷ Richard: The „Bloody” Baron von Ungern-Sternberg, (The baron’s lamas and fortune tellers)

³⁸ Richard: The „Bloody” Baron von Ungern-Sternberg, (The mysterious Ferdynand Ossendowsky)

szerepet kezdett játszani, kiváló verbális és intrikus képességeinek köszönhetően. A feltételezések szerint Ossendowsky szintén kihasználta Ungern természetfeletti iránti rajongását, és kulcsszerepet játszott a Báró rettegett és titkos csoportjának, a 15-ös Rendnek a létrehozásában. Később ennek köszönhetően tudott nagyobb pénzeszeggel Mandzsúriába menekülni.³⁹

Aloishin szerint a 15-ös számot tanult lámák választották ki mint szerencsés és szimbolikus számot. A rend grandiózus terveket szőtt Oroszország megtisztításáról és visszahódításáról, hogy a hatalmat visszaadják a Romanov dinasztiának, vagyis II. Miklós cár bátyjának, Mikhail Alexandrovichnak, habár azt nem tudták, hogy ő már 1918 óta halott volt. A báró gyűlölte a kommunistákat, kommisszárokat és zsidókat, a források szerint legszörnyűbb tettei az urgai kivégzések mellett a módszeres zsidógyilkosságok voltak. Antiszemitizmusa héttérében egy összeesküvés elmélet állt, melyet egy mindenütt jelenlévő, nemzetközi zsidó szervezettel kapcsolt össze.

Ossendowsky szerint Ungern próbálta megtalálni és felvenni a kapcsolatot Shambhala mítikus birodalmával és az ott uralkodó „Világkirállyal”, mely a legenda szerint valahol a földalatt rejtőzik Észak-Tibetben, vagy attól északra Belső-Ázsiában. A királyságot Agarthi, illetve Agarttha néven is ismerték, és ahogy azt már korábban vizsgáltuk a 20. század elején felkapott téma volt, főleg a nyugati ezoterikus íróknak köszönhetően, mint például Nikolai Roerich és Alexandre Saint-Yves d'Alveydre írásaiban. További érdekesség, hogy Vladimir Konstantinovich Roerich, Nikolai öccse Ungern tisztjeinek egyike volt.

Végül az ázsai népekből álló lovasság tisztjei végleg elvesztették bizalmukat Ungernben és fellázadtak ellene, valamint bizalmasai ellen. Ungernnek sikerült megmenekülnie lázadásban kibontakozó mészárlásban, és mongol katonái között átmenetileg menedékre talált. A mongolok nem engedték és nem merték bántani, mivel még mindig meggyőződésük volt, hogy ő Tsagan Burkhan megtestesülése. Hamarosan ők is maguk mögött hagyták Ungern, aki ezután a vörös hadsereg fogságába került, majd nem sokkal később kivégezték.⁴⁰

Ungern Báró személyét és környezetét megfigyelve tágabb képet kaphatunk a korabeli viszonyokról. Mint azt a korábbiakban láthattuk, Ungern megjelenése és személye sok szempontból időszerű volt a mongolok számára, feltehetően ezen legendáknak és

³⁹ Richard: The „Bloody” Baron von Ungern-Sternberg, (The mysterious Ferdynand Ossendowsky)

⁴⁰ Richard: The „Bloody” Baron von Ungern-Sternberg, (The mysterious Ferdynand Ossendowsky)

próféciaíknak köszönhetően nyerhette el a belső ázsiai nomád népek támogatását és tehetett szert akkora hatalomra. Sajnos a jelen dolgozat keretei a későbbi kommunista vallásüldözések mellett nem engedték meg a tibeti és mongol buddhizmus, főképp a vadzsrajána mélyebb vizsgálatát, az azonban a forrásokból látható, hogy Belső-Ázsiában a buddhizmus, ezoterikus és okkult aspektusaival együtt elválaszthatlanná vált a politikától. Már Asókától, az első nagy tanvédő királytól kezdve a buddhizmus terjedése és fennmaradása szorosan összefüggött az uralkodók támogatásával, így ezáltal a politikával, és ez megfigyelhető volt a buddhizmus további terjedési folyamatában, főként Tibetben, Mongóliában és Kína északi, nomád eredetű dinasztiái esetében is. A buddhizmus kialakult eszméje a világformáló, tanvédő királyról (*chakravartin*) és jelentőségéről a buddhista világképben spirituális, ideológiai és politikai potenciállal bírt, ami az új dinasztiák számára kellő erejű legitimációt biztosított. De ahogy Tibetben a teokratikus berendezkedés anakronisztikussá vált és elvesztette politikai hatalmát a nagyhatalmak szorításában, a tibeti és mongol nép annál inkább a Shambhalával kapcsolatos legendák felé fordult. Reményüket az eljövendő, felszabadító Chakravartin ideáljába, és az általuk elhozott új korszak prófécijába helyezték.

Irodalomjegyzék:

Hopkins, Jeffrey: Tantric Buddhism, Degeneration or Enhancement: The Viewpoint of a Tibetan Tradition. *Buddhist-Christian Studies*, vol. 10 (1990), pp. 87-96, University of Hawaii Press

Mus, Paul: Buddhism and World Order. *Daedalus*, Vol. 95, No. 3, *Tradition and Change*, (Summer 1966), pp. 813-827, The MIT Press

Németh Norbert: A buddhizmus eszméi, Kvintesszencia kiadó, Debrecen, 2005

Pospelovsky, Dimitry V.: A History of Soviet Atheism in Theory, and Practice, and the Believer, vol 1: *A History of Marxist-Leninist Atheism and Soviet Anti-Religious Policies*, St Martin's Press, New York (1987)

Ruegg, D. Seyfort: A Recent Work on the Religions of Tibet and Mongolia. *T'oung pao*, *Second series*, Vol. 61, Livr. 4/5 (1975), pp. 303-324. BRILL

Sarkisyanz, Emanuel: Communizm and Lamaist Utopianism in Central Asia. *The Review of Politics*, Vol. 20. No. 4, *Twentieth Anniversary Issue*: I (Oct., 1958), pp. 623-633, Cambridge University Press

Internet:

Dr. Richard Spence: The „Bloody” Baron von Ungern-Sternberg: Madman or Mystic? (<http://www.newdawnmagazine.com/articles/the-bloody-baron-von-ungern-sternberg-madman-or-mystic>)